

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ "МАЛЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО"

УДК 334.7

*Дікань Л.В.,
Єрмак В.О.*

Розвиток технологій, ускладнення та різноманіття пропонованих товарів і послуг, скорочення їхнього життєвого циклу, поява великої кількості конкурентоздатних підприємств (організацій, фірм), підвищення вимог покупців, збільшення обсягів і швидкості одержання інформації та нових знань — усе це та інші зміни, які відбуваються в зовнішньому середовищі, змушують підприємства (організації, фірми) шукати відмінні підходи для кращої адаптації до цих умов. Однак підприємствам необхідно не тільки адаптуватися до дійсних умов, але й забезпечити таку здатність на тривалий період.

Утім, виходячи з практичних аспектів розробки економічної політики підтримки малого бізнесу як основи сучасної еволюційної теорії підприємництва, треба зупинитися на розгляді теоретичних аспектів відносно визначення власне самого поняття "мале підприємництво". Це обумовлено тим, що, як показує аналіз досвіду закордонних країн і сучасних тенденцій економічного прогресу, воно (мале підприємництво) є одним із найважливіших факторів розвитку економіки з ринковим механізмом господарювання [1]. При цьому в основу сучасної еволюційної теорії підприємництва покладене більш широке його розуміння, яке, за твердженням П. Друкера, є "скоріше типом поведінки, чим особистісною характеристикою" [2].

Поряд з цим треба зазначити, що підприємницька організація більш гнучка та рухлива: правила, організаційні структури, ресурси, стратегії, системи постійно змінюються, тому що служать для підтримки всього підприємницького процесу, спрямованого на досягнення цілей організації. Такі переваги підприємницькій організації надає підприємницьке управління, яке дозволяє створити організацію, здатну краще за інші адаптуватися до безупинних змін зовнішнього середовища.

Усе більш широке визнання одержує також здатність підприємств малого бізнесу вносити

істотний вклад у розв'язання проблем зайнятості й підвищення конкурентоздатності цілих галузей. У якості такого прикладу можуть слугувати емпіричні дослідження американського вченого Д. Бьорча [3] відносно динаміки росту малих фірм. Ці дослідження дозволили виявити, що за період з 1969 по 1976 роки 82% знов створених робочих місць були створені малими фірмами (проте до кінця 70-х років існувала думка, що практично всі нові робочі місця створюються переважно фірмами великих розмірів). У зв'язку з цим підсилюється інтерес як до вивчення малих підприємств, особливостей управління малим бізнесом, так і до аналізу тенденцій зміни стану даного сектора економіки, формується потреба у відповідній інформації. З питанням про взаємозв'язок підприємства з рівнем зайнятості органічно пов'язане й інше питання: як корелюють розмір підприємства та ступінь його інноваційної активності.

Однак теорія малого підприємництва ще не одержала належного висвітлення у вітчизняній економічній літературі. Це пов'язано, з одного боку, з тим, що навіть на Заході тлумачення цього виду діяльності на відміну від таких фундаментальних ресурсів, як праця й капітал, довго вважалося деяким незалежним параметром, який лише побічно впливає на продуктивність і на економічний розвиток. Тільки порівняно недавно новітні теорії почали розглядати підприємництво, і зокрема мале підприємництво, як ключовий фактор економічного прогресу і головне джерело забезпечення зайнятості. Необхідно також відзначити, що сучасні вітчизняні дослідження сутності й ролі малого підприємництва спираються переважно на західноєвропейські й американські економічні концепції. Разом з тим, незважаючи на значні успіхи західної науки в осмисленні практики малого підприємництва, загальноприйнята теорія все ще не створена.

Численні публікації, що з'явилися в останній час на цю тему, в основному стосуються практичних і методичних питань організації підприємницького бізнесу [1]. Більш того, нерідко теорія підприємництва ототожнюється з теорією менеджменту, що обумовлює потребу звернути увагу на невдосконаленість понятійного апарату, необхідність розгляду та уточнення деяких термінів.

Насамперед треба зауважити також і те, що не має єдиного підходу відносно визначення і терміну "мале підприємництво". Це

пов'язано з тим, що для розв'язання одних задач необхідне формальне визначення терміну, для розв'язання інших — досить наявності загальних погоджених підходів до розуміння змісту цього поняття. Втім аналіз різних підходів дозволяє виділити **кількісне, якісне та комбіноване тлумачення поняття "мале підприємництво"**.

У **кількісних** тлумаченнях найчастіше використовують такі легкодоступні для аналізу критерії, як число зайнятих, обсяг продажів (оборот), балансова вартість активів. Однак, хоча подібні критерії і є найбільш розповсюдженими, розкид думок про кількісні параметри зміни таких критеріїв надзвичайно широкий — це, в свою чергу, обмежує використання та узагальнення існуючих підходів відносно розв'язання широкого кола питань, пов'язаних з малим підприємництвом. Головною перевагою кількісних визначень є зручність їхнього використання. Основними ж недоліками кількісних підходів є їхня абсолютність, відсутність теоретичної бази, яка визначає вибір того чи іншого показника та меж його зміни і в зв'язку з цим труднощі їхнього використання для порівняльного аналізу.

Якісні визначення поняття "мале підприємництво" передбачають ще більш суб'єктивні судження, які в переважній більшості спираються на інтуїтивні відмінності малого підприємства від інших видів підприємницької діяльності. Перевагами якісного підходу є досягнення деякого ступеня теоретичного обґрунтування й облік широкого спектра різних властивостей підприємництва, тобто різних систем менеджменту, контролю, мотивації. До особистих властивостей малого підприємства також можуть бути віднесені відносно невелика кількість товарів або послуг, обмежені ресурси.

За визначенням британського вченого Х. Велу, в основу якісного тлумачення терміну "мале підприємництво" можуть бути покладені такі характеристики, як мета, менеджмент, продукт, персонал, фінанси. До того ж існує складність практичного застосування будь-якого якісного підходу. Це обумовлено труднощами доступу до внутрішньопідприємницької інформації для визначення зазначених вище властивостей підприємства та їх характеристик.

Комбіновані визначення передбачають усунення недоліків як кількісних, так і якісних підходів. Проте саме комбіновані визначення обумовлюють найбільші суперечності, бо спроба поєднати кількісні та якісні тлумачення є досить важкою. Як приклад можна навести

суперечності Болтонського комітету відносно проблем розвитку малого підприємництва. Намагаючись усунути недоліки кількісного підходу, Болтонський комітет запропонував так звані "економічне" і "статистичне" визначення малого підприємства, між якими, проте, малися протиріччя: "економічне" визначення передбачає, що управління в малому підприємстві здійснюється без використання будь-якої формалізованої управлінської структури, а згідно зі "статистичним" визначенням, ефективність управління залежить від організаційної структури.

Таким чином, проведений аналіз указує на складність поставленого завдання, на існуючі розбіжності в різних підходах стосовно визначення терміну "мале підприємництво". Більш того, треба зазначити — це поняття неоднакове для різних країн, що свідчить насамперед про необхідність врахування особливостей розвитку малого підприємництва у кожній з країн, вплив на цей процес існуючого економічного середовища. Крім того, відповідно до теорії Д. Бюрча, малі підприємства еволюціонують усередині великих, що також ускладнює однозначне визначення терміну "мале підприємництво".

Тому з метою усунення деяких недоліків стосовно визначення терміну "мале підприємництво", на думку авторів, з погляду розвитку трансформаційної економіки, яка супроводжується швидкими змінами у всіх сферах діяльності, доцільно розширити розглянуті вище основні характеристики, риси існування та розвитку малого підприємства.

Введення нових якісних характеристик не тільки дозволить формально визначити сутність "малого підприємства" як підприємства, здатного швидко реагувати та пристосовуватися до змін зовнішнього середовища, але й завдяки його спроможності трансформуватися у більш великі підприємства протягом деякого часу простежити розвиток підприємства за різними масштабами.

Література: 1. Современные проблемы предпринимательской деятельности /Под общ. ред. проф. Л.В. Дикань — Харьков: Гриф, 2000. — 380 с. 2. Drucker P.F. The theory of the business //Harvard business review. — Boston, 1994. — Vol. 72, №5. — P. 95-104. 3. Birch D. The Job Generation Process. A report prepared by the Massachusetts Institute of Technology Program on Neighborhood and Regional Change for the Economic Development Administration, U.S. Department of Commerce, Washington, D.C. Cambridge, Mass.: MIT Press, 1979. — 139 p.